

Stavovi studenata učiteljskog fakulteta u Rijeci o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima

Prethodno priopćenje
UDK: 374.7:378.14
316.644-057.87:364.271
Primljeno: 13. 1. 2011.

Dr. sc. Nataša Vlah¹

Dječji vrtić Rijeka, Rijeka
natasa.mirolovic@ri.t-com.hr

Prof. dr. sc. Zorina Pinoza-Kukurin²

Učiteljski fakultet,
Rijeka

Sažetak

Poznato je da obrasci ponašanja učitelja i odgajatelja proizlaze iz kulturnog konteksta i profesionalnog identiteta, a djeci predškolskog uzrasta i učenicima u nižim razredima osnovne škole upravo te osobe izvan obiteljskog kruga predstavljaju model socijalnog učenja. Prvi je cilj utvrditi stavove prema obrascima ponašanja u socijalnim sukobima studenata učiteljskog i odgajateljskog studija. Drugi je cilj utvrditi relacije između stavova prema obrascima ponašanja u socijalnim sukobima i godinâ studiranja. Podaci su prikupljeni mjernim instrumentom *Stavovi prema obrascima rješavanja socijalnih sukoba*, adaptiranim prema Uzelac i Žakman (2000.), na uzorku od 121 studenta Učiteljskog fakulteta u Rijeci tijekom prosinca 2007. godine. Rezultati dobiveni primjenom jednostavnih statističkih metoda pokazuju da nema statistički značajnih relacija između godina studiranja i stavova prema obrascima pona-

¹ Nataša Vlah je doktorirala na Odsjeku za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Na Učiteljskom fakultetu u Rijeci je asistentica u naslovnom zvanju i drži nastavu na kolegijima Rana prevencija ovisnosti i Trening socijalnih vještina. Ima četrnaestogodišnje iskustvo u neposrednom radu s djecom s teškoćama socijalne integracije.

² Zorina Pinoza-Kukurin je izvanredna profesorica, bavi se edukacijskom inkluzijom djece s teškoćama predškolske i mlađe osnovnoškolske dobi.

šanja u socijalnim sukobima. Rezultati su interpretirani u kontekstu skrivenog kurikuluma i osnaživanja budućih učiteljica i odgajateljica tijekom studija za suočavanje s problemima u praksi.

Ključne riječi: kompetencije učitelja, kompetencije odgajatelja, obrasci ponašanja, skriveni kurikulum, socijalni sukobi, stavovi

Uvod

Učiteljski fakulteti osposobljavaju studente učiteljskog studija i studija predškolskog odgoja za efikasan odgojno obrazovni rad s djecom predškolske i rane osnovnoškolske dobi, a stjecanje kompetencija postiže se usvajanjem teorijskih znanja i praktičnih vještina u psihopedagoškim i metodičkim područjima. Važno je da već tijekom studija budući učitelji/učiteljice i odgajatelji/odgajateljice razumiju da će osim poučavanja djece rane osnovnoškolske i predškolske dobi biti i njihovi značajni uzori za socijalno učenje po modelu. Studenti su kroz svoje vlastito dosadašnje životno iskustvo u obitelji (odgojem), školi (obrazovanjem, odgojem i socijalizacijom u vršnjačkim skupinama) i široj zajednici (socijalizaciji u skladu s normama socijalno-kulturnog okruženja) interiorizirali određene vrijednosti koje su postale dio njihovih osobnosti. Stoga se čini bitnim da osvijeste vlastite vrijednosti, stavove³ i manifestirana ponašanja u suočavanju s preprekama u rješavanju različitih problema i u različitim svakodnevnim socijalnim situacijama.

U uvjetima društvenih promjena kao što su tranzicija i globalizacija u hrvatskom društvu od današnjih se vrtića i škola očekuje da budu društvene institucije koje imaju bitan socijalizacijski i odgojni utjecaj, da bi ih se smatralo suvremenima i kvalitetnima odgojno-obrazovnim institucijama (Slunjski, 2006.). Kako bi se u tome uspjele potrebno je ostvariti niz preduvjeta poput prostorne osmišljenosti, kadrovske adekvatnosti i filozofsko-odgojnih koncepata na kojima se temelje programi. U ovome radu pojam kadrovske adekvatnosti podrazumijeva da učitelji/učiteljice i odgajatelji/odgajateljice imaju relevantne kompetencije za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ciljeva za djecu s kojom rade. Štoviše, odgoj za demokratsko građanstvo je jedan od odgojno-obrazovnih ciljeva predškolskih i školskih institucija. Demokratsko ponašanje kao model socijalnog učenja djece rane razvojne dobi proizlazi iz

³ Vrijednosti usmjeravaju formiranje pozitivnih ili negativnih stavova prema nekom objektu. Smatra se da stavovi svojom konativnom, emotivnom i akcijskom komponentom imaju utjecaja na stvaranje namjere ponašanja prema objektu pa su zato relevantni za predviđanje nečijeg ponašanja (prema Pennington, 2008.)

demokratskog sustava vrijednosti učitelja/učiteljica i odgajatelja/odgajateljica. Navedeni sustav vrijednosti stoga treba biti temelj za profesionalni angažman izražen kroz stvarni ili skriveni kurikulum. Konkretno, među temeljnim vrijednostima koje bi trebalo strukturno integrirati u kurikulumsko određenje cilja i zadataka suvremenog odgoja mladih, Previšić (2009.) navodi sljedeće vrijednosti: poštivanje prava i dostojanstva čovjeka; uvažavanje kulturne, prirodne i društvene raznolikosti među ljudima; poštivanje prava i potreba budućih generacija; očuvanje životne okoline i života na zemlji; razvijanje odgovornosti za mir i nenasilje prema prirodnoj i socijalnoj okolini. Radi preciznijeg terminološkog određenja navodimo da je skriveni kurikulum onaj kurikulum koji se odnosi na implicitnu praksu specifičnu za određenu obrazovnu sredinu (Glatthorn, 2000., prema Domović domus.srce.hr/...), dok prema Seddon (1983., prema Marsh, 1994.) skriveni kurikulum pretpostavlja učenje stavova, normi, vjerovanja, vrijednosti i pretpostavki, što je često izraženo u vidu pravila, rituala i propisa koji se rijetko kad preispituju te se uzimaju zdravo za gotovo. Upravo je osvještavanje i preispitivanje temeljnih vrijednosti i stavova kadrova koji rade s djecom jedna od sadržajnih pretpostavki za posredovanje demokratskih vrijednosti koje se navode prema Previšić (2009.). U ovom se radu preispituju stavovi kadrova koji će tek raditi s djecom.

Buduća profesija studenata učiteljskih i odgajateljskih studija zahtijeva izgrađivanje i održavanje konstruktivnih odnosa i efikasnu komunikaciju sa djecom, njihovim roditeljima i drugim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa. To se naglašava jer su danas među najvažnijim pitanjima obrazovanja postali individualni i kolektivni identitet, odnosi među ljudima, sposobnost da živimo zajedno i poštujemo slobodu drugih, pitanje nasilja i rješavanje sukoba te ravnoteža moći između pojedinaca, skupina i institucija (Perroti, 1995., prema Grđan, 2008.). Stoga se upravo vještine upravljanja sukobima, izražene kroz stavove o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima, ubrajaju među bitne kompetencije navedenih zanimanja. Dakle, stavovi o ponašanjima u socijalnim sukobima s kojima studenti, budući učitelji/učiteljice i odgajatelji/odgajateljice, nakon studiranja kreću u škole i vrtiće su posljedica njihovih vrijednosti koje su usvojili i upravo ti stavovi će biti dio skrivenog kurikuluma u školama i vrtićima.

Polazi se od premise da su adekvatni stavovi o socijalnim sukobima dio relevantnih kompetencija učitelja/učiteljica i odgajatelja/odgajateljica. Slijedom te premise postavlja se pitanje, imajući u vidu da su stavovi i ponašanja vezani uz njih uglavnom determinirani odgojem i socijalizacijom, koliko su pojedini stavovi o socijalnim sukobima posljedica osobnosti a koliko su rezultat stručnog i akademskog osposobljavanja tijekom studija?

Prema suvremenoj teoriji *conflict managementa* odnosno upravljanja socijalnim sukobima (Weeks, 2000.; Wilmot i Hocker, 1998.; Pruitt i Rubin, 1996.) ljudi u svojim socijalnim interakcijama primarno opažaju neusuglašenost ciljeva, shvaćanja, ocjena, želja, interesa, vrijednosti i stavova, i pri tome na posve jedinstven način iskazuju svoje osjećaje, ponašanje, tendencije i zbivanja. Zato trebaju znati prepoznati njegovo trajanje, opseg kao i specifičnu strukturu da bi se adekvatno mogli odrediti za djelovanje (Vlah, 2010.). Uvažavajući shvaćanja proizašla iz suvremenih teorija, socijalni sukobi mogu biti dobri i korisni ukoliko su sudionici socijalnih sukoba na razini svojih stavova i komunikacijskih vještina adekvatno pripremljeni za konstruktivno ponašanje. Naime, socijalni su sukobi: a) legalni oblici ispoljavanja različitosti, b) normalni dijelovi komunikacijskog procesa, c) mogućnost osobnog i društvenog napretka i d) područje sustavnog znanstvenog proučavanja i učinkovitog upravljanja.

Obrasci ponašanja u socijalnim sukobima su strukturirani odgovori, odnosno skupine specifičnih ponašanja u sukobima. Nastali su socijalizacijom svakog pojedinca, pri čemu su na temperament, kao biološku osnovu ponašanja, bitan utjecaj imale kulturološke norme (Wilmot i Hocker, 1998.; Wilson, 2000.). U litereturi se najčešće spominje sljedećih pet obrazaca ponašanja u socijalnim sukobima: *suradnja*, *kompromis*, *prilagodba*, *izbjegavanje* i *pobjeđivanje* (Wilmot i Hocker, 1998.; Weeks, 2000.). Navedenih se pet obrazaca ponašanja koriste u svakodnevnom životu i oni na različite načine utječu na kvalitetu međuljudskih odnosa svih ljudi pa tako i studenata koji se osposobljavaju za zanimanje učitelja/učiteljica i odgajatelja/odgajateljica. Weeks (2000.) ovih pet obrazaca razmatra s pozicije razinâ rješavanja sukoba pri čemu je svaka viša razina ujedno funkcionalno vrijednija za kvalitetu upravljanja socijalnim sukobom. Što je obrazac na višoj razini tim je mogućnost dugoročnijeg održavanja odnosa među sudionicima sukoba veća. *Suradnja* je na najvišoj razini. Ta je razina dosegnuta kada obje strane u sukobu iznađu rješenje u kojem susreću neke individualne i zajedničke potrebe. Osobe koje uistinu prihvaćaju i koriste *suradnju* imaju za cilj i rješavanje sukoba, ali i izgrađivanje međuljudskih odnosa i konstruktivni dijalog. To, nerijetko, iziskuje više truda i vremena, ali i nedvosmisleno odbacivanje obrazaca *izbjegavanja* i *pobjeđivanja* u sukobima. Osobe koje istinski prihvaćaju *suradnju* znaju da je krajnji ishod sukoba pobjeda u korist obje strane. *Suradnja* je obrazac ponašanja u socijalnim sukobima koji je svojstven demokratskim procesima unutar međuljudskih i međugrupnih odnosa. *Prilagodba* i *kompromis* su na srednjoj razini koja je dosegnuta kada strane u sukobu dođu do zajedničkih prihvatljivih sporazuma koji rješavaju pojedinačni sukob za određeno vrijeme i kratkoročno poboljšavaju trenutne napetosti. *Prilagodba* u sukobima kod ljudi stvara iluziju da su osnovni problemi odstranjeni i da će sve biti u redu, do-

puštajući da važna pitanja ostanu nerazmotrana i nerazjašnjena i zbog toga sukob među stranama zapravo i dalje perzistira. *Kompromis* je obrazac u kojem se sukobljene strane cjenkaju i on je, prema Weeks (2000), uvijek manje poželjan obrazac od *suradnje*. Najniža razina, na kojoj su *pobjeđivanje* i *izbjegavanje*, se postiže kada jedna strana pokori drugu, kada se jedna strana podredi zahtjevima druge strane ili kada se odnosi prekinu na zajedničku štetu. U *pobjeđivanju* sukob postaje borba za pobjedu i dominaciju. Radi se o obrascu u kojem je moć uočljiva i koristi se na destruktivan način. U *pobjeđivanju* nužno trpe sve strane jer se ograničava sposobnost gubitnika da uspostavi dugotrajne odnose, a pobjednik može uživati u kratkotrajnoj prednosti, ali se uvijek mora suočiti s faktorom osвете. *Izbjegavanje* je pristup koji se temelji na vjerovanju kako će sukob nestati u slučaju pretvaranja da ne postoji. Ljudi koji koriste obrazac *izbjegavanja* iz nekog se razloga boje sukoba pa troše mnogo energije nastojeći izbjeći kontakte s ljudima drugačijih vrijednosti, ideja, životnih stilova ili drugih obilježja.

Aдекватni stavovi o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima su kod studenata ishodišne kompetencije koje se mogu također nazvati i profesionalnim potrebama budućih učitelja/učiteljica i odgajatelja/odgajateljica. Iz analize teorijskih polazišta proizlazi da je optimalan, tj. relevantno poželjan pristup u odgojno-obrazovnom radu onaj u kojem se rabi obrazac *suradnja*, a ne rabe se ostali obrasci ponašanja u socijalnim sukobima. Svrha ovog rada je utvrditi postojeće stavove prema obrascima ponašanja u socijalnim sukobima kod studenata i time ponuditi znanstveni doprinos o potrebama njihovih budućih profesija.

Ciljevi i hipoteze

Kako tema kod nas nije puno istraživana, ovim se radom žele upoznati stavovi studenata predškolskog odgoja i studenata učiteljskog studija o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima. Drugi cilj istraživanja odnosi se na utvrđivanje relacija stavova studenata o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima i trajanja osposobljavanja za buduće zanimanje odgajatelja predškolske djece i učitelja. U skladu s navedenim ciljevima istraživanja i na osnovu analizirane literature postavljene su dvije hipoteze istraživanja:

H1: Stavovi studenata Učiteljskog fakulteta u Rijeci prema obrascima ponašanja u socijalnim sukobima nisu svojstveni suradnji u sukobima.

H2: Nema statistički značajnih relacija između pojedine godine studiranja i stavova prema obrascima ponašanja u socijalnim sukobima studentica i studenata Učiteljskog fakulteta u Rijeci.

Metoda

Uzorak

U istraživanju je sudjelovao ukupno 121 student učiteljskog studija i studija predškolskog odgoja Učiteljskog fakulteta u Rijeci, budući učitelji/učiteljice i odgajatelji/odgajateljice, u dobi od 18 do 22 i više godina, prosječne dobi od 20 godina ($SD=1,22$).

Tablica 1. Distribucija studenata prema kronološkoj dobi

Godine starosti	Aps.	%
18	7	5,8
19	25	20,7
20	30	24,8
21	30	24,8
Više od 22	29	24
ukupno	121	100

Prema tablici 1 je vidljivo kako u uzorku ispitanika ima najviše studenata u dobi od 20 do 22 godine, gotovo ih je četvrtina starija od 22 godine.

Tablica 2. Distribucija studenata prema spolu

Spol	Aps.	%
muški	4	3,3
ženski	117	96,7
ukupno	121	100

Prema tablici 2 u istraživanju studentice čine 96,7% uzorka.

Tablica 3: Distribucija studenata prema godini studiranja

Godina studiranja	Aps.	%
Prva	34	28,1
Druga	34	28,1
Treća	26	21,5
Četvrta	27	22,3
Ukupno	121	100

Prema tablici 3 je vidljivo kako su u istraživanju podjednako sudjelovali studenti sa sve četiri godine studija.

Instrument

Adaptirana je i primijenjena *Skala o stavovima prema obracima ponašanja u socijalnim sukobima* (Uzelac i Žakman, 2000.). Sastoji se od pet čestica za koje su autori originalno pretpostavili da mjere stavove prema pet teorijski pretpostavljenih obrazaca ponašanja u sukobima. Pri konstrukciji skale, autori su se prvenstveno koristili teorijskom podlogom Weeks (2000.), i u Hrvatskoj su je primjenili u istraživanju obrazaca ponašanja u socijalnim sukobima kod mladih osoba s delinkventnim i nedelinkventnim ponašanjem. U okviru ovog projekta prvi se puta primjenjuje na uzorku studenata. Dakle, svaka čestica propituje stav o jednom obrascu ponašanja u socijalnim sukobima.

Shema 1: Prikaz pitanja iz mjernog instrumenta na koje su studenti odgovarali i naziva obrazaca ponašanja u socijalnim sukobima koji korespondiraju pojedinom pitanju kao i njihovih šifri.

Pitanje	Naziv obrasca	Šifra
Je li dobro čekati da vrijeme učini svoje, pa da se sukob pomalo zaboravi?	IZBJEGAVANJE	I
Je li dobro bilo kako zakrpati, tj. izgladiti sukob?	PRILAGODBA	P
Je li dobro nastojati do kraja pobijediti (poraziti) suparnika u sukobu?	POBJEĐIVANJE	Po
Je li dobro pogađati se sa suparnikom u sukobu, tj. tražiti neko srednje rješenje (kompromis) u kojemu će svaka strana morati malo popustiti?	KOMPROMIS	K
Je li dobro zalagati se da iz jednog (istog) sukoba obje strane izidu zadovoljne?	SURADNJA	S

Ponuđeni su odgovori na petostupanjskoj skali Likertovog tipa na sljedeći način:

- *to je uvijek jako dobro (UJD)*
- *to je gotovo uvijek dobro (JD)*
- *to je ponekad dobro, a ponekad loše (PP)*
- *to je gotovo uvijek loše (JL)*
- *to je uvijek jako loše (UJL)*

Postupak prikupljanja i obrade podataka

Provedeno je istraživanje primjenom univarijatne metode transverzalnog istraživanja oslanjajući se na deskriptivne pokazatelje i relacije između varijabli. Podaci su

prikupljani u prosincu 2007. godine dobrovoljnim i grupnim anketiranjem u okviru projekta "Razvojne, etičke i međuljudske relacije"⁴. Za testiranje postavljenih hipoteza korištena je deskriptivna statistika i hi-kvadrat testovi za testiranje relacija između godina studiranja i stavova prema obrascima ponašanja u socijalnim sukobima.

Rezultati

U tablici 4 nalaze se rezultati studenata Učiteljskog fakulteta o pojedinim obrascima ponašanja u socijalnim sukobima kao i vrijednosti hi-kvadrat testova. Statistička značajnost se promatra na razini vjerojatnosti pogreške od 5%.

Tablica 4: Distribucija stavova o obrascima rješavanja sukoba: izbjegavanje (I), prilagodba (P), pobjeđivanje (Po), kompromis(K) i suradnja (S), hi-kvadrat test (χ^2) i njegova statistička značajnost (p)

	UJD	%	JD	%	PP	%	JL	%	UJL	%	χ^2	p:
I	6	5	16	13,2	57	47,1	30	24,8	12	9,9	13,4	,334
P	18	14,9	25	20,7	66	54,5	8	6,6	4	3,3	8,1	,775
Po	4	3,3	5	4,1	58	47,9	40	33,1	14	11,6	5,9	,920
K	33	27,3	47	38,8	29	24	9	7,4	3	2,5	16,7	,161
S	52	43	31	25	26	21	10	8,3	2	1,7	13,8	,316

Kazalo: UJD – „to je uvijek jako dobro”, JD – “ to je gotovo uvijek dobro”, PP – “ to je ponekad dobro, a ponekad loše”, JL – “ to je gotovo uvijek loše”, UJL – “ to je uvijek jako loše”

Prema rezultatima u tablici 4 vidljivo je da preko 47% studenata ima prema *izbjegavanju* pretežno neopredijeljene stavove. Oko 18% studenata smatra da je *izbjegavanje* uvijek jako loše i gotovo uvijek loše, a 35% studenata smatra da je ono uvijek jako dobro ili gotovo uvijek dobro. Razvidno je da preko 54% studenata prema *prilagodbi* ima također neopredijeljene stavove. Dok otprilike 10% studenata izjavljuje da je *prilagodba* uvijek jako loša i gotovo uvijek loša, približno 36% studenata ima stav da je *prilagodba* uvijek jako dobra ili gotovo uvijek dobra. Gotovo 48% studenata nije oprijedijeljeno u svom stavu prema *pobjeđivanju*. Premda ih 44% smatra da je *pobjeđivanje* uvijek jako loše i gotovo uvijek loše, njih preko 7% misli da je *pobje-*

⁴ Radovi iz navedenog projekta su do sada prezentirani na znanstvenim i stručnim skupovima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Ciljevi, hipoteze i rezultati koji se prikazuju u ovome radu su prezentirani na XII međunarodnoj znanstvenoj konferenciji »Pedagoška istraživanja i školska praksa« Kvaliteta i efikasnost nastave u društvu koje uči, 15 – 16. listopada 2009. Beograd (Vlah i Pinoza Kukurin, 2009.).

đivanje jako dobro ili gotovo uvijek dobro. Može se vidjeti da 24% studenata ima prema *kompromisu* pretežno neopredijeljene stavove. Gotovo 10% studenata smatra da je *kompromis* uvijek jako loš i gotovo uvijek loš, a preko 66% smatra da je *kompromis* uvijek jako dobar ili gotovo uvijek dobar. Razvidno je da 21% studenata ima prema *suradnji* neopredijeljene stavove. Dok otprilike 10% studenata izjavljuje da je *suradnja* uvijek jako loša i gotovo uvijek loša, 68% studenata ima stav da je *suradnja* uvijek jako dobra ili gotovo uvijek dobra.

Nema statistički značajnih relacija između iskazivanih stavova i godina studiranja niti kod jednog obrasca ponašanja u socijalnim sukobima. Studenti na svim godinama studija u relativno podjednakoj mjeri iskazuju stavove prema *izbjegavanju*, *prilagodbi*, *kompromisu*, *pobjeđivanju* i *suradnji*.

Rasprava

Dobiveni rezultati istraživanja potvrđuju postavljene hipoteze. Rezultati na razini deskriptivne statistike potvrđuju nalaze iz sličnih istraživanja u primorskoj regiji na populaciji adolescenata (Mirolović Vlah, 2004.; Vlah, 2010.). U istraživanju Mirolović Vlah (2001.) u strukovnim školama (N=783) i ustanovama za tretman poremećaja u ponašanju (N=87), u kojemu su podaci prikupljeni školske 2000./2001. godine mjernim instrumentom Uzelac i Žakman (2000.), dobiveno je sljedeće: preko 72% adolescenata ima prema *izbjegavanju* neopredijeljen stav, a preko 15% ga prihvaća; 40% adolescenata je prema *prilagodbi* neopredijeljeno, a gotovo 30% njih *prilagodbu* prihvaća; preko 51% adolescenata je neoprijedjeljeno prema *pobjeđivanju*, dok ih gotovo 39% prihvaća *pobjeđivanje*; skoro 35% adolescenata je neoprijedjeljeno prema *kompromisu*, a gotovo 55% ga prihvaća; preko 22% adolescenata je neopredijeljeno prema *suradnji* dok skoro 70% prihvaća *suradnju*. Autorica dobivene nalaze interpretira vjerojatnim preuzimanjem stavova prema obrascima ponašanja od odraslih koji djecu i adolescente odgajaju, ali i udjelom specifične populacije s poremećajima u ponašanju u uzorku. Desetak godina kasnije, Vlah (2010.) je s originalno izrađenim mjernim instrumentom za mjerenje stavova prema obrascima ponašanja u socijalnim sukobima na reprezentativnom uzorku učenika strukovnih škola (N=1125), pri čemu su podaci prikupljeni školske 2009./2010. godine, utvrdila srednje vrijednosti na tri subskale čestica za tri obrasca ponašanja u socijalnim sukobima i dobila slične rezultate onima iz istraživanja Mirolović Vlah (2004.). Prema Vlah (2010.) stavovi adolescenata prema *suradnji* su svojstveni umjerenom slaganju s tim obrascem. Stavovi adolescenata prema *izbjegavanju* su gotovo neopredijeljeni premda su svojstveniji prihvaćanju nego odbacivanju tog obrasca ponašanja u socijalnim sukobima. Stavovi adolescenata prema *pobjeđivanju* su svojstveni vrlo sla-

bom neslaganju s tim obrascem, odnosno, gotovo da su neopredijeljeni. Pri tome su *suradnja i izbjegavanje* u pozitivnoj korelaciji, *suradnja i pobjeđivanje* u negativnoj korelaciji, a *izbjegavanje i pobjeđivanje* u negativnoj korelaciji.

U ovome radu nisu utvrđivane korelacije između samih stavova studenata o pojedinim obrascima ponašanja u socijalnim sukobima, no to bi bilo zanimljivo napraviti u budućim istraživanjima. Stavovi o ponašanju u socijalnim sukobima su sažeto promotreni u kontekstu značenja pojedinog obrasca za kvalitetu međuljudskih odnosa studenata u njihovom svakodnevnom životu. Većina studenata koja smatra da je *izbjegavanje* ponekad, gotovo uvijek ili uvijek dobro, vjerojatno ne zna da izbjegavanjem sukoba sukob odlaže i produbljuje. *Prilagodba* je široko prihvaćena među studentima jer privremeno nagrađuje sukobljene strane, odnosno nudi trenutačno (ali pogrešno) olakšanje napetosti i emocionalne neugode. Može se konstatirati da studenti vjerojatno ne znaju dovoljno o tome da u *izbjegavanju i prilagodbi* sukobljene strane ostaju oslabljene budući da se ne razvija proces komunikacije među sukobljenim stranama. Rezultat stavova prema *pobjeđivanju* je zanimljiv obzirom na njihovu buduću profesiju jer polovica studenata misli da je taj obrazac ponekad dobar, a ponekad loš. Takav stav relativizira kod studenata spremnost za konstruktivnim ponašanjem. Njime studenti dopuštaju situaciju polariziranja pozicija sukobljenih strana i time bitno smanjuju mogućnost održavanja konstruktivnih međuljudskih odnosa. No, imajući u vidu da se tijekom studijskog programa ne uči eksplicitno o destruktivnosti ovog obrasca, treba rezultate promatrati sa distance i reći da bi studentima bilo korisno imati priliku tijekom studija sustavno učiti o mogućim posljedicama svojih sadašnjih ambivalentnih stavova o *pobjeđivanju*. *Kompromis* je vrlo prihvaćen među studentima, što znači da je studentima vjerojatno bliska praksa da u sukobima pregovaraju o svojim zahtjevima, popuštaju, odnosno pristaju na manje ishode od očekivanih i sl. Bilo bi dobro da studenti uče o tome kako se u ovom obrascu ponašanja (premda on teorijski može biti koristan kod eskaliranja sukoba) zapravo zanemaruju stvarne potrebe osoba u sukobu kao i njihovi stavovi, vrijednosti, ciljevi i mišljenja. Konačno, obrazac *suradnje* je veoma prihvaćen kod studenata što se na prvi pogled može interpretirati kao poželjan stav. No, obzirom za predhodno navedene stavove prema *izbjegavanju, prilagodbi i pobjeđivanju*, prihvaćanje *suradnje* je tek deklarativne naravi zato što, prema teoriji, *suradnja* u središte pozornosti stavlja i trenutni sukob i cjelokupne dugoročne odnose. Odnosno, sve dok studenti ne prepoznaju neadekvatnost *izbjegavanja, prilagodbe, pobjeđivanja i kompromisa* ne može se reći da uistinu prihvaćaju *suradnju* kao obrazac ponašanja u socijalnim sukobima.

Glede očekivanih kompetencija ili budućih profesionalnih potreba studenata, rasprava se proširuje na tezu da u kontekstu skrivenog kurikulumu učitelji/učiteljice

i odgajatelji/odgajateljice trebaju imati *suradničke* stavove koje bi usvajali/usvajale tijekom svog studija.

Prema rezultatima hi-kvadrat testova stavovi o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima nisu unaprijeđeni tijekom studija već izlaskom iz studija ostaju na razini upisa u studij. Kao takvi se vjerojatno prenose u praksu i primjenjuju kroz skriveni kurikulum u vrtićima i školama. Deklarativno prihvaćanje obrasca *suradnje* u socijalnim sukobima neće kroz skriveni kurikulum uspješno posredovati u odgoju za demokratsko građanstvo. Odnosno, teško je očekivati da će školska i vrtićka kultura biti uspješno posredovana i manifestirana kroz slobodu izražavanja, sudjelovanje u odlučivanju, suradnji i zajedničkoj odgovornosti i osjetljivosti za tuđe probleme u vrtićima i školama.

Vještine upravljanja sukobima *suradnjom* i ispoljavanje demokratičnosti su u svijetu već istraživane kao bitne kompetencije učitelja/učiteljica u kontekstu skrivenog kurikulumu u školi. Prema Mediha i Doganay (2009.) sve strane skrivenog kurikulumu imaju međusobno isprepleten odnos: što veći broj učenika pokazuje neprikladna ponašanja to veći broj učitelja/učiteljica pokazuje nedemokratske reakcije i obrnuto. Yuksel (2005.) smatra da skriveni kurikulum utječe na učenikov moralni razvoj, a rezultati njegovog istraživanja potvrđuju Kohlbergovu teoriju moralnog razvoja te zaključuje da je formalni i autoritarni pristup učitelja/učiteljica djeci potpuno neadekvatan u poticanju moralnog razvoja djece.

Na što upućuju rezultati? Stavovi o socijalnim sukobima kod studenata mogu biti unaprijeđeni izobrazbom i razvojem vještina u kontekstu redizajniranja odgojno-obrazovnih programa o čemu pišu Klapan, Vrcelj i Kušić (2008.). Uloga Sveučilišnog programa, ali i sam skriveni kurikulum unutar tog programa treba biti uzet u obzir prilikom ispunjavanja uočene potrebe kvalitetnijeg osposobljavanja studenata odgajateljskog i učiteljskog studija. Sadržaji ali i metode poučavanja koji se studentima nude tijekom osposobljavanja trebaju omogućiti razvijanje adekvatnih vještina i stavova prema obrascu *suradnje* u socijalnim sukobima. Ovakav se zadatak može ispuniti formalnim predmetom, obaveznim u programu osposobljavanja, koji studente uči teoriji i praksi *conflict managementa* (upravljanja socijalnim sukobima), ali i neformalnim odnosima prema samim studentima u akademskoj zajednici. Vežano uz eventualno redizajniranje odgojno-obrazovnih sveučilišnih programa u smjeru unapređivanja ishodišnih kompetencija studenata, zanimljivi su rezultati kvalitativnog istraživanja s profesorima i studentima studija učiteljskog smjera (Rennert-Ariev, 2008.) u Sjedinjenim Američkim Državama. Cilj ovog istraživanja je bio razumjeti “skrivenne” poruke unutar nastavnih programa i interakcije “skrivenih” poruka sa ishodima učenja. Osnovna poruka skrivenog kurikulumu istraživanog studijskog programa je da su unutar samog programa površna ispoljavanja udovoljavanja vanj-

skim nalogima važnija nego što je studentski autentičan intelektualni angažman. Sudionici studijskog programa učiteljskog studija su često ulagali minimalni mogući napor da bi zadovolji zahtijevano, što je uglavnom percipirano kao rutina i birokratizirani zadaci.

Konačno, treba reći i to da praktičari koji rade kao učitelji/učiteljice i odgajatelji/odgajateljice u školama i vrtićima “izražavaju potrebu za razvojem sposobnosti u radu u suradničkom obliku i razvojem komunikacijskih vještina (poput predstavljanja ideja, prezentiranja racionalnih argumenata)” (Uzelac, 2008.: 19). Ukoliko se želi da ishodišne kompetencije studenata budu korespondentne potrebama stvarnog života i prakse, a nadasve odgoja za demokratsko građanstvo treba razmotriti sadržaje i metode osposobljavanja budućih učitelja/učiteljica i odgajatelja/odgajateljica.

Zaključak

Rezultati istraživanja upućuju da studenti učiteljskog i odgajateljskog studija Učiteljskog fakulteta u Rijeci imaju stavove deklarativnog prihvatanja *suradnje* kao obrasca ponašanja u socijalnim sukobima te da se takvi stavovi ne mijenjaju tijekom osposobljavanja. Uslijed metodoloških ograničenja poput malog uzorka ispitanika i problema slabe pouzdanosti mjernog instrumenta rezultate valja provjeriti sustavnim i sveobuhvatnim istraživanjem.

Studenti široko prihvaćaju *kompromis, izbjegavanje i prilagodbu*, a prema *po- bjeđivanju* su uglavnom neopredijeljenih stavova. To implicira deklarativnost pozitivnog stava prema *suradnji* što sve zajedno upućuje na: a) slabe ishodišne kompetencije s kojima će studenti ići u praktičan rad s djecom i b) potrebu redizajniranja sveučilišnog programa. Utvrđeni stavovi budućih učitelja/učiteljica i odgajatelja/odgajateljica o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima upućuju na potrebu sustavne edukacije iz područja teorije učinkovitog upravljanja sukobima *conflict managementa* (upravljanja sukobima) (Weeks, 2000.; Wilmot i Hocker, 1998.; Pruitt i Rubin, 1996.).

Literatura

- Domović, V., [domus.srce.hr/.../5_kurikulum%20usmjeren%20na%20kompetencije %20-%20osnovni%20pojmovi_20-2-09.pdf](http://domus.srce.hr/.../5_kurikulum%20usmjeren%20na%20kompetencije%20-%20osnovni%20pojmovi_20-2-09.pdf) (pregledano 5.10.2009.)
- Grđan, Z. (2008.). Interkulturalna pedagogija – sukonstrukcija kurikuluma cjeloživotnog odgoja i suvremene škole, U: Uzelac i Vujičić (ur.), Cjeloživotno učenje za održivi razvoj (svezak 2). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
- Klapan, A., Vrcelj, S., Kušić, S. (2008.). Cjeloživotno učenje i održivi razvoj – potreba redizajniranja odgojno-obrazovnih programa, U: Uzelac i Vujičić (ur.), Cjeloživotno učenje za održivi razvoj (svezak 1). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.

- Marsh, C.J. (1994.). Kurikulum – temeljni pojmovi. Zagreb: Educa.
- Mediha, S., Doganay, A. (2009.). Hidden Curriculum on Gaining the Value of Respect for Human Dignity: A Qualitative Study in Two Elementary Schools in Adana. *Educational Sciences. Theory and Practices*, 9, 2, 925-940.
- Mirolović Vlah, N. (2004.). Relacije između stavova o modalitetima rješavanja socijalnih sukoba djece i mladeži i razina poremećaja u njihovom ponašanju. Magistarski rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Previšić, V. (2009.). Globalne dimenzije održiva razvoja u nacionalnom školskom kurikulumu. U: Uzelac i Vujičić (ur.), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj (svezak 1)*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
- Pruitt, D.G., Rubin, J.Z.(1996.). Rešavanje problema. U: D. Popadić, D. Plut, T. Kovač-Cerović (ur.), *Socijalni konflikti-karakteristike i način rješavanja*. Beograd: Grupa MOST i Centar za antiratnu akciju.
- Rennert-Ariev, P. (2008.). The Hidden Curriculum of Performance-Based Teacher Education. *Teachers College Record*, 110, 1, 105-138.
- Slunjski, E. (2006.). Stvaranje predškolskog kurikuluma u vrtiću – organizacija koja uči. Zagreb: Mali profesor.
- Uzelac, V. (2008.). Teorijsko-praktični okvir cjeloživotnog učenja za održivi razvoj. U: Uzelac i Vujičić (ur.), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj (svezak 1)*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
- Uzelac, S., Zakman, V. (2000.). Young people in conflict, In: Tivadar, B. i Mrvar, P. (ed.), *Young people in the risk society*. Ljubljana: Ministry of Education.
- Vlah N., Pinoza-Kukurin, Z. (2009.). Stavovi studenata Učiteljskog fakulteta u Rijeci prema obrascima ponašanja u socijalnim sukobima, sažetak sa izlaganja na skupu objavljen u zborniku sažetaka XII međunarodna znanstvena konferencija »Pedagoška istraživanja i školska praksa« Kvaliteta i efikasnost nastave u društvu koje uči, 15 – 16. listopada 2009. Beograd
- Vlah, N. (2010.). Stavovi o obrascima poželjnog ponašanja u socijalnim sukobima i razine poremećaja u ponašanju adolescenata. Doktorska disertacija. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Weeks, D.(2000.). Osam najvažnijih koraka u rješavanju sukoba. Osijek: Sunce.
- Wilmot, W.W., Hocker, J.L. (1998.). *Interpersonal conflict*. USA: McGraw-Hill.
- Wilson, E.O. (2000.). *Sociobiology*, The Belknap Press of Harvard University Press. 547-574.
- Yuksel, S. (2005.). Kohlberg and Hidden Curriculum in Moral Education: An Opportunity for Students' Acquisition of Moral Values in the New Turkish Primary Education Curriculum. *Educational Sciences: Theory and Practices*, 5, 2, 29-338.

Attitudes of Teacher faculty students in Rijeka towards the models of behavior in social conflicts

Summary

It is well known that behavior patterns of teachers and kindergarten teachers derive from cultural context and professional identity and outside family circle for preschool children and students in primary school they are considered to be a model for social learning. The first goal is to determine attitudes of students toward forms of behavior in social conflicts. The second goal is to determine the relation between attitudes toward the models of behavior in social conflicts and years of study. In december 2007 data were collected by the instrument *Attitudes toward the models of solving conflicts* created by Uzelac and Žakman (2000). The subjects were 121 students of Teacher Faculty University of Rijeka. The results obtained by applying simple statistical methods, show no statistically significant relations between the years of study and attitudes toward the models of behavior in social conflicts. The findings were interpreted in context of hidden curricula and in order to strengthen these student teachers for problem solving of this kind in practice.

Key words: competences of teachers, behavior patterns, social conflicts, hidden curricula, attitudes